

szülőföldjére. A háborús esztendőik során a lehetőségekhez mérten követtem és adatoltam a történéseket. Kutatói programom lehetővé tette példaértékű következtetések levonását azzal kapcsolatban, hogy egy számbelileg megfigyelt, szellemi háttér nélkül maradt nemzeti közösségnek milyen túlélési esélyei vannak, s mely tényezők segíthetik abban, hogy kultúrája, amely a magyar nyelvterületen a legrégebbek közé tartozik, végleg ne hamvadhasson el.

A drávaszögi magyarságot ugyanis a teljes szétszórattatás veszélye fenyegette, esetében az az állapot következett be, melyet Pierre Nora találóan így fogalmazott meg: „A gyors és végleges eltűnés érzése összekapcsolódik a jelen pontos jelentésének nyugtalanságával, valamint a jövő bizonytalanságával: így a legszerűesebb maradványtól a legegyszerűbb tanúságtételig bármi méltóvá válhat a megőrzés méltóságára.” E méltó megőrzés érdekében gyűjtöttem össze azokat a népi írásos szövegeket (naplókat, verseket, rajzokat, vallomásokat), melyeket abból a megfontolásból készítettek, hogy íróik jelet hagyjanak. A textusok önmagukért beszélnek, önmaguktól kínálják a megmaradásért folytatott, életösztön sugallta küzdelemben tanúsított magatartásról a következtetések és tanulságok levonását. Emellett arra is választ kerestem, hogy milyen mértékű és intenzitású volt a horvátországi magyarok népmozgása a háborúban (menekültek, menedékesek), milyen demográfiai viszonyok alakultak ki a háború előtti állapothoz viszonyítva. Vizsgáltam a nemzetiségi intézmények (iskolák, egyházak stb.) szerepét, és áttekintettem a karitatív szervezetek fontosságát a túlélésben és összetartásban. Végezetül arra is választ kíséreltem találni, milyen jövő vár a Drávaszög magyarságára.

Életemből húsz esztendeig naponta testközelből figyeltem e mikrovilág rezzenéseit, s igyekeztem ezt a páratlan gazdagságú szellemi és tárgyi örökséget tizenhét könyvemben, több száz tanulmányomban és cikkemben összegyűjteni és megismertetni, amit e maroknyi népcsoport évszázadokon keresztül szívóssággal a nemzet terített asztalára helyezett. Jogos lehet a kérdés: lehet-e egy cseppből érezni a tenger ízét. Ha elég nagy a csepp, kétségtelenül, ám ezenkívül is marad egy lehetőség. A kutató olyan gyakorlatra tesz szert, hogy a határon túlra, a Kárpát-medencében szétgurult cseppek, a magyar népcsoportok kultúrájának, gondjainak, fájdalmainak, örömeinek ízét könnyebben felismeri, mert a kisebbségi lét erre képessé és fogékonyabbá teszi. Talán még olyan készségre is szert tesz, hogy az ízelet és a rokonszenv tudományát tovább örökítheti. Legalábbis erre törekedhet. Ha sikerül neki, akkor a szétgurult cseppekből álló „tenger” egészét, a nemzet létét befolyásoló kérdésekkel, fájdalmakkal és patikaszereivel is megismertethet minden érdeklődőt.

Lábadi Károly

A villányi borvidék

Magyarországon, ha borról esik szó, az elsők között említik a villányi borvidéket. Az itt élők már a II. század óta foglalkoznak szőlő- és bortermelettel. Ma mintegy 2 ezer hektár kiterjedésű a szőlőterület, mely a tengerszint feltett 130–442 méter magasságban helyezkedik el. Szőlőkultúránk alapjait a törökök kiűzése után betelepült rácok és németek rakták le. A rácok hozták magukkal a kadarkát, és a vörösbor héjon erjesztésének módszerét, a német telepesek a kékportó és kékfrankos szőlőfajtákat.

Ezen a vidéken a tavasz korán érkezik, a nyár hosszú és forró, ősszel gyakori a „vénesszonyok” nyara. A kedvező földrajzi adottságok, a mediterrán jellegű éghajlat, a talaj változatossága, a soknemzetiségű Baranya évszázados hagyományainak és tapasztalatainak köszönhetően – hol a titkok a pincék rejtekében apáról fiúra szállnak – az ország egyik legjobb minőségű és legszeleesebb választékú borai teremnek itt, melyeket már az 1800-as években ismertek Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Franciaországban, sőt Európán kívüli országokban is. Napjainkban ismét kedvezően ítélik meg ezeket a nedűket, a villányi bortermelet gazdáik számos borverseny, kiállítás díjazott szereplői. Közülük *Tiffán Ede* 1991-ben, *Gere Attila* 1994-ben, *Polgár Zoltán* 1996-ban, míg *Bock József* 1997-ben elnyerte „Az év bortermeletje” díjat is.

A kiváló borok mellett a történelmi borvidék települései kulturális és művészeti értékekkel is várják az utazót. *Palkonya* híven megőrizte a XVIII. században betelepített német ajkú szőlőművesek építészeti kultúráját, a község legérdekesebb nevezetessége a XIX. század óta formálódott, egész domboldalt beborító, többszintes pincefalú, amelynek fehérre meszelt házacskái délcegen sorakoznak egymás közvetlen szomszédságában. A település katolikus templomát 1816-ban Szent Erzsébet tiszteletére szentelték fel, s noha dzsámira emlékeztet, a magyarországi körtemplomok egyik legszebb példája. *Villánykövesdre* németek a törökök kiűzése után települtek, ma is ápolják hagyományait. A település kétszintes pincesorra az ország egyik leglátványosabb műemlék együttese, ahol a borbarátok mindig nyitott ajtókra lelnek. A Bathány-pincében – amit 1754-ben olasz templomépítő mesterek alkottak – tartják minden évben az Európai Bordalfesztivál megnyitóját. *Villány* a borvidék névadó települése, ahol a szőlőművelés feltehetően már a kelták idejében megélhetést nyújtott az itt élőknek. A múltba visszanyúló kultúra írásos és tárgyi emlékeit őrzi itt a Bormúzeum. A város határában található a Villányi-hegység vonulatából 442 méter magasan csúcsosan kiemelkedő Szársomlyó. Keleti oldalában nemzetközi hírű szoborpark található, melynek háttéréként felfelé kapaszkodó, harminc méteres sziklafal szolgál festői háttérként. Innen déli irányba szép kilátás nyílik a szőlőtáblákkal, szántóföldekkel, mezőkkel szabdaltságra, ahol 1687-ben Lotharingiai Károly keresztény serege fényes győzelmet aratott Szulejmán ottomán hada felett. Az északi szeleket, a déli meleg áramlatokat egyaránt felfogó lejtők aljában – ahol a tavasz közeledtét gyakran már februárban jelzi a kizárólag ezen a vidéken honos magyar kikerics – helyezkedik el *Nagyharsány*, melynek a XIII. századból származó, többször bővített református temploma érdemel figyelmet. A történelmi borvidék másik központja *Siklós*. A Dráva síksága felett őrködő határszéli vára a magyar középkor egyik jelentős családjának, a Garaiaknak birtokközpontja és székhelye. A 143 éves török hódoltság egyetlen Siklóson fennmaradt emléke Malkocs bej XVI. században épült dzsámija, melynek helyreállításáért a település elnyerte az Európa Nostra díjat. A várossal egyesült *Máriagyűd*, a Dél-Dunántúl legismertebb katolikus zarándokhelye, története a XII. századig nyúlik vissza. Az első templomot II. Géza király 1147-ben építtette, ám fénykorát a XVIII. században élte, amikor az ellenreformáció idején feléledt Mária-kultusz baranyai központjává vált. A borvidék nyugati bástyája a nemzetközi hírű gyógyfürdőváros, *Harkány*, népszerűségét elsősorban az 1500 méter mélyről feltörő meleg, kénes, magas szulfid és karbonszulfid tartalmú gyógyvizének köszönheti.

A borvidék keleti hegyvonulatain termesztik a vörös borszőlőket. Legelterjedtebb a Kékoportó, a Kékfrankos, a Cabernet Franc, a Cabernet Sauvignon, a Merlot, a Pinot Noir, a Zweigelt és a Kadarka. Villányban alig van olyan szőlősgazda, aki ne tudná megkínálni vendégét egy pohár finom Kékoportóval. A nedű elsődlegesen ibolyára emlékeztető illattal és zamattal rendelkezik, mélyvörös színű, lágy és csodálatos harmóniájú. Az emlékiratok szerint „vörös boraink között a villányi úgy tűnik elő, mint agg tölgy a bokrok fölött.” A Kékfrankos rubin vagy mélyvörös színű, férfias, karakteres, csersavban gazdag, testes, zamatos borát sokan kedvelik, a gazdák burgundinak is nevezik. A bor aránylag lassan fejlődik, egyéves korára érdességét finom bársonyossá váltja fel.

A borvidék középső és nyugati lankáin termesztik a fehérborokat adó szőlőket, melyek közül a legelterjedtebb az Olaszrizling, a Hárslevelű, a Chardonnay, a Tramini, a Rajnai Rizling, és a Királyleányka. Az október második felében beérő Olaszrizling enyhén rezedailatú, keserű mandulára emlékeztető, tüzes, kissé lágy, csodálatos harmóniájú. Márai Sándor írő szerint az „Olaszrizling simaságán érzik még a latinus műveltség és szőlőkultúra, Pannónia pallérozottsága. A Rizlingben van valamilyen otthonos bizalmasság: az ember úgy issza, mint mikor rokonokkal beszél.” A Chardonnay szőlőfajtát az 1800-as évek végén a pécsi káptalan hozta be Franciaországból. Bora karakteres jellegzetesen finom illatú és zamató, tüzes, testes, harmonikus, gyakran selymes, a legtöbb évjáratban kiváló és feltűnően elegáns.

Az ország legdélibb vidékén, a Villányi hegység lankás lejtőin mintegy 30 kilométer hosszan, 10 települést és szőlőültetvényt foglalja magába a *Villány-Siklósi Borút Egyesület*. A Borút olyan kistérség, mely a borturizmus és a falusi turizmus fejlesztésének segítségével hatással van a helyi gazdaság élénkülésére. Előmozdítja a minőségi bortermelést, segíti a családi vállalkozásokat. A Borút a borkultúra egyfajta iskolája, ahol a tudás hozzájárul az életminőség javításához.

A Villány-Siklói Borút Egyesületet 1994-ben, európai példák alapján, Magyarországon elsőként alakult. Hét helyi önkormányzat, civil szervezetek, magánszemélyek és vállalkozók (összesen 18-an) alapították. 1998-ban további három település önkormányzata és vállalkozói kapcsolódtak a programhoz. A Borút kedvezően hatott a helyi gazdaságok fejlődésére, a munkahelyek számának növekedésére, a 20.000 lakosú térség fejlődésére.

A mai Villány-Siklói Borútnak 111 tagja van, akik a társult tíz településen 96 minősített borúti szolgáltatást üzemeltetnek. Borászatok, falusi szálláshelyek, éttermek, panziók és hotelek állnak a vendégek szolgálatára. 2300 borkóstoló, 690 szállás, és 1360 éttermi férőhely áll rendelkezésre. Az elmúlt tíz év alatt a vállalkozások száma megtízszereződött, a turisztikai szezon egész éven át tart. Az üzemeltetők többsége helyben élő család, a munkában több nemzedék is részt vesz.

A jövőt illetően számos feladat fogalmazható meg. Egy ilyen kicsi és egyedi lehetőségekkel rendelkező borvidéken pontosan és határozottan kell járni azon a keskeny ösvényen, mely a fejlesztésektől, beruházásoktól, építkezésektől korszerűséget vár el, és értéke a tájképi, építészeti és kulturális (szőlészeti, borászati) hagyományaiiban rejlik. A vidékfejlesztési támogatások ésszerűbb használata, a tudatos fogyasztói társadalom kialakítása, és a környezetkímélő, és tájkép fenntartó földművelés meghonosítása az egész országnak érdeke.

Becker Leonóra

Moldvai csángók a baranyai Egyházaskozáron

A Baranya megye északi szélén fekvő Egyházaskozár, ha nem is egyedülálló, de mindenestre különleges község, ha történetéről beszélünk, szét kell választanunk a települést és a lakosságot. Múltjuk ugyanis nagymértékben különbözik, s ha valaki meg akarná írni Egyházaskozár történetét, akkor több százból kell megfonna azt a tartókötelet, hiszen mi más szerepe lenne egy hely története megírásának, mint a *tartás*, a *megtartás*. Különösen egy ilyen település esetében, ahol az utóbbi fél évezredben legalább háromszor – legutóbb fél évszázada – szinte teljesen kicserélődött a lakosság. Ami annyit jelentett, hogy az újonnan érkezetteknek újra és újra *gyökereket kellett ereszteniük*.

A települést, Nagykozár néven a XIV. szd-ban említik először a források, lakossága túlélte a török hódoltságot, de a felszabadító háborúk során, 1680 táján elnéptelenedett. A XVII. század végén a Balkánról menekült, rácnak nevezett délszlávok népesítik újra, ezért ekkortól hivatalosan Ráckozárnak nevezik, noha a XVIII. század közepén ismét lakosságcsere következett be: a görögkeleti vallású rácok túlnyomó részét Württemberg és Hessen tartományból érkezett, lutheránus németek váltják fel. A szerb lakosság a XIX. szd. végére gyakorlatilag megszűnt, beolvadt, vagy elköltözött, ezért a település nevét 1933-ban Egyházaskozárra változtatták. Német lakóinak nagyobb részét 1947-ben telepítették vissza Németországba.

Egyházaskozár mai népességének többsége Moldvából származik, vagyis az egykori Etelközből érkeztek mai lakóhelyükre, közvetlenül a II. világháborút követően. Magyarországra településük és meggyökeresedésük sajátos színfoltja a nehéz életű csángómagyar népcsoport történetének. Ahhoz, hogy az új hazába érkezést követő évtized keserves, de egyszersmind főlemelő, a körülményekhez képest sok szempontból sikeres időszakát a maga valóságában érzékelhessük, röviden meg kell ismerkednünk Moldvában töltött életükkel.

Az egyházaskozári csángók moldvai évszázadai

A moldvai magyarok történetét három részre oszthatjuk, úgymint

- a középkor (XIII–XV. század);
- a török fennhatóság ideje (XVI–XIX. század); és
- Románia megalakulásától napjainkig.